

„...köteteket írtak róluk és életükről és rövidesen kiderült, hogy mégiscsak Coopernek és Maynak volt igaza: az indián valóban az az elitlény, akinek gyerekkorunkban hittük.” – nyilatkozta 1938-ban a *Pesti Naplónak* Baktay Ervin

8 AMINT A BÉKEPIPA KÖRBEJÁR

abból az alkalomból, hogy a budapesti amerikai nagykövetségre megérkezett hivatalos levél szerint egy amerikai in-

dián egyesület az általa alapított indián törzs főnökévé (Heverő Bölény) nevezte ki.¹ Hogy milyen szerepet játszott az akkor már indológusként, földrajztudósként elismert Baktay a Duna menti szigeteken évről évre táborverő Törzs életében, s hogy milyen is lehetett ez az élet, azt Hosszú Toll (Főzy Vilma) szerkesztőtársammal próbáltuk meg összefoglalni a 2019-ben kiadott *Indiánok a Duna partján* című tanulmánykötetben.² De már akkor nyilvánvalóvá vált, hogy a Törzs életének szerteágazó folyama kimeríthetetlen... Ezért amikor Csendes Toll (Jász Attila) főszerkesztő a villámpostán keresztül szavakba öntötte a dunai indiánokkal foglalkozó *Új Forrás* különszám gondolatát, szándéka egy virtuális békepipa elszívása után megerősítésre talált. Az itt következő válogatásba olyan történeteket, dokumentumokat és fényképeket próbáltam kiválasztani a Törzs jelentős személyiségeiről, korszakairól és eseményeiről, amelyeket még nem publikáltak, vagy éppen meghatározóbbak voltak, mint ahogy korábban gondoltuk...

Nem csak azért volt lényeges újra megfogalmazni az első, a zebegényi indián tábor (1931) történetét, mivel utána két évig megszakadtak a táborozások, hanem a Törzs alapítása néhány olyan kérdést is felvetett, melyeket eddig kevésbé vettünk figyelembe. Ráadásul ehhez az eseményhez egy remek, Mirkovszky Mária (Csillagtáncos) hagyatékban fennmaradt fényképanyag is kapcsolódik. A táborozások folyamatossá válása után pedig az is jelzi a Törzs életének kiteljesedését, hogy Baktay – számos, más irányú munkássága mellett – több cikkben és fordításban is foglalkozott a Vadnyugattal és az indiánok történelmével, kultúrájával. Ebbe az időszakba engednek bepillantást a Vadnyugatról és az indián életről szóló rádióelőadásainak (1937–1940) kéziratban maradt szövegei, melyekkel a szerző a tárgykörrel való széleskörű tudásának kifejtése mellett egy új műfajt, a cowboy-dalok elemzését is meghonosította.

Baktay unokaöccse, Gottesmann Ernő (Fekete Víz, Sok Kutya) a magyar filmgyártás egyik nagy egyénisége volt, aki ugyan egy véletlennek köszönhetően lett a Törzs tagja (1934-től 1958-ig), ám végül – amint azt a *Törzsi Lexikon* írja – az „érdemeik és éveik révén a nagyok közé emelkedett kiválóságok” egyike lett. A Főnökkel való levelezése a magyarországi cowboy- és indiánnyelv eddig ismeretlen mélységeibe világít be, elemzésük filológiai tanulságokkal is szolgál.

Baktay több szálon is kötődött a Walleshausen-családhoz. A müncheni Hollósy-iskolában ismerkedett meg Walleshausen Zsigmonddal, akinek egyik leánytestvére Baktay legjobb barátjának, Huzella Pál festőművésznek lett a felesége. Másik testvére, Walleshausen Jenő (Öreg Halászsas) pedig kezdettől fogva az „örök időkre” alapított vadnyugati Város és a Törzs tagja volt (1924-től 1946-ig). A kiterjedt levéltári anyag kapcsán a család történetének feldolgozása már eddig is megdöbbentő részletekkel szolgált,³ az újabb kutatás pedig Walleshausen Jenő életéről, valamint a család Baktayval való kapcsolatáról tár fel eddig ismeretlen részleteket.

1941 nyarán, részben az addigi táborhely megszűnése, részben pedig a fiatalabb nemzedékkel való konfliktusok okán Baktay lemondott nagyfőnöki címéről, egy Öreg Halászsasnak címzett drámai leveleiben. Ennek az „elszámolásnak” (és „leszámolásnak”) eddig nem publikált dokumentumai kapcsán az „indián kör” mindennapi élete és szükségletei is megmutatkoznak.

A Törzs életében az egyik legizgalmasabb epizód az 1945-től fogva lényegében illegalitásban élő törzstag, dr. Beretz Jenő (Úszó Fatörzs) története, akinek Budapest ostromától 1956-os disszidálásáig lejegyzett, személyes történelemkönyvként is olvasható visszaemlékezéseiből egy részlet arról tudósít, hogy a dunai indiánok élénken (és kajánul) érdeklődtek a „misztériumok” iránt. Bár ez Baktay közegében nyilván magától értetődő volt, annyi bizonyos, hogy az 50-es években ilyesmiről társalkodni nemcsak szokatlan, hanem egyenesen tiltott gyümölcs lehetett.

Mindezt összegezve, annak a sokszínűségnek, természetszeretnek és derűnek próbáltuk egy-egy újabb részletét megjeleníteni, ami kezdettől fogva jellemezte a Törzs fennállásának különböző periódusait. És ezt mi mással lehetne bevezetni, mint annak a hangulatnak a felidézésével, amire a Törzs közöttünk levő tagjai, a Nagy Öregek ma is vágyakozva gondolnak vissza. Heverő Bölény idillikus megfogalmazásában: „S nyári estéken a lobogó tűz fénye ráhull a büszke sastollakra, a művészi gyöngyhímzésekre, a marcona indiánruhákra, amint a békepipa körbejár és a füst áhítatosan emelkedik a Nagy Szellemnek – mindnyájunk Istenének – otthona, a csillagos ég felé!”⁴

Kelt 2020 Nagy Napja, Sötét Hold 19-ik napján
Sárga Haj

¹ F. Á.: Látogatás az első magyar indián Törzsfőnöknél. *Pesti Napló*, 1938 január 14., 12. Az esemény háttéréről lásd Hegyemegi Kiss Áron bevezetőjét Baktaynak Gottesmann Ernőhöz írt levelei kapcsán, jelen számban.

² *Indiánok a Duna partján. Baktay Ervin Indiánkönyve.* (szerk. Főzy Vilma, Kelényi Béla) Hopp Ferenc Ázsiai Művészeti Múzeum, Budapest, 2019.

10 ³ Lukács Anikó levéltáros folyamatosan dolgozza fel a Walleshausen-család történetét, amelynek eddig már néhány megdöbbentő részletét publikálta, lásd Lukács Anikó: Családi öngyilkosság az ostrom végén. Budapest, 1945. február 12. *Az érzelmek története.* (Szerk. Lukács Anikó–Tóth Árpád) Hajnal István Kör–Társadalomtörténeti Egyesület, Budapest, 2019, 99–122. Lukács Anikó: „Neki csak a bőre van itt” A Padányi Gulyás-család levelei a németországi emigrációból, 1946–1949. *Mozgás és átalakulás. A migráció és a társadalmi mobilitás történeti változásai és összefüggései.* (Szerk. Halmos Károly, Kovács Janka, Lászlófi Viola) A Hajnal István Kör – Társadalomtörténeti Egyesület 2016. évi, gödöllői konferenciájának tanulmánykötete, Budapest, 2018, 177–193.

⁴ Baktay Ervin: Indián élet Magyarországon. *Vasárnapi Ujság*, 1937. október 10., 8.

